

УДК 371.134+37.01+574

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ БІО(ЕКО) ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Троцька Олена Сергіївна
 Степанюк Алла Василівна
 м.Тернопіль

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена необхідністю включення етичного компонента у сучасний процес взаємодії людини із природним оточенням, пошуку оновленої системи цінностей, за допомогою яких можливо змінити споживачьке ставлення людини до природи. Проаналізовано проблему переорієнтації світоглядних орієнтирів молоді з концепції антропоцентризму на концепцію біо(еко)центризму. Обґрунтовано доцільність вивчення майбутніми вчителями курсу «Біоетика» з метою формування у них умінь застосовувати біоетичні знання у майбутній педагогічній діяльності.

Ключові слова: еко(біо)центризм, біоетичне виховання, біоетика, майбутні вчителі.

Актуальність теми дослідження зумовлена докорінними освітніми змінами, які відбулися в Україні за останнє десятиліття, а також тенденціями світового розвитку, які вимагають не менш серйозних змін у підходах до формування етичної вихованості молодих поколінь. Від яких залежить інтенсивність конструктивних змін у ставленні особистості та суспільства до глобальної екосистеми Землі, вихід на нову прогресивну екологічно-безпечну стратегію проживання. Адже екологічні проблеми вже неможливо вирішувати традиційними засобами, вони потребують всеохоплюючого комплексного розв'язання на основі нової етики, яка вчить людину жити в гармонії з навколишнім світом.

Методологічною та теоретичною основою для більшості вітчизняних досліджень, які пов'язані із переосмисленням сучасного стану взаємовідносин у системі «людина-природа» на засадах біо(еко)центризму, є праці В. Борецька, Т. Гардашук, В. Грищенко, В. Грубінка, С. Дерябо, В. Кришаченка, М. Кисельова, В. Скребця, В. Ясвіна та ін., у яких розкрито проблеми сутності екологічної культури і свідомості, особливості їх формування; проаналізовано сучасні екологістські концепції, зв'язок екології та світогляду; висвітлено основні положення екопсихології та екологічної етики. Проте, проблема біо(еко)етичної освіти та виховання майбутніх вчителів ще не отримала достатнього наукового обґрунтування, не розроблена так чітко, як цього потребує сучасна практика життєдіяльності людства. На нашу думку, цю проблему можна вирішити за допомогою переосмислення змісту і методів дисциплін природознавчого циклу при підготовці майбутніх вчителів на засадах біо(еко)етики, а також шляхом введення до навчального плану окремої дисципліни «Біоетика».

Метою статті є обґрунтувати доцільність вивчення курсу «Біоетика» з метою виховання у майбутніх вчителів ставлення до природи як найвищої цінності, формування діяльнісно-шанобливого ставлення до життя

Радикальна зміна методологічних парадигм вивчення природничих наук у загальноосвітніх навчальних закладах, підвищення ролі біології у вихованні в учнів належного рівня екологічної культури, системного мислення, необхідність формування стратегії поведінки людини в біосфері зумовлює потребу оновлення змісту підготовки майбутніх вчителів. Розв'язання проблеми здійснюється під гаслом «Пізнання заради життя на планеті Земля», основна ідея якого полягає в усвідомленні себе складовою частиною біосфери й того, що всю свою діяльність і поведінку необхідно підпорядкувати інтересам систем вищого рівня (популяції, виду, біосфери). Довести до свідомості студентів та учнів це положення, яке є основою стратегії поведінки в

суспільстві, колективі та сім'ї, можливо шляхом формування етичного ставлення до живих організмів засобом розкриття цілісності та системності живої природи. Крім того, зміст біологічної компоненти «Державного стандарту базової і повної середньої освіти» зорієнтований на забезпечення усвідомлення учнями біосферної етики, чого не можна досягти лише засобом навчального матеріалу шкільного курсу біології. Проте, аналіз вузівських навчальних програм, методичної літератури засвідчив, що існує суперечність між змістом методичної підготовки вчителя та завданнями, які йому необхідно вирішувати в процесі практичної діяльності. Так, програмами з педагогіки та методики викладання біології не передбачено вивчення тем, спеціальною метою яких була б підготовка студентів до формування в школярів ціннісно-шанобливого ставлення до природи

Для часткового усунення зазначеної невідповідності та вдосконалення змісту підготовки майбутніх учителів біології та хімії нами розроблено навчальну дисципліну «Біоетика», яка входить до варіативного компоненту профільної підготовки майбутніх вчителів. Актуальність включення його «Біоетика» до навчального плану обумовлюється потребою відновити порушений баланс між суспільством і природою, для чого необхідно змінити спосіб життя людини. Тому формування світогляду, який дозволив би формувати стосунки з іншими жителями планети Земля на науковій основі, тобто переорієнтація світоглядних орієнтирів сучасної молоді з концепції антропоцентризму на концепцію біо(еко)центризму є надзвичайно актуальним завданням, без вирішення якого будь-який підхід до реалізації проблеми екологічного виховання не буде цілісним з позиції педагогічної науки. Біоетика є ефективним засобом формування в людини адекватного ставлення до екологічних проблем та усвідомлення необхідності їх негайного розв'язання через радикальну трансформацію та переорієнтацію усталеного антропоцентричного погляду щодо природного доквілля на біо(еко)центричний вектор.

Метою навчальної дисципліни є виховання у студентів усвідомленого морального ставлення до усіх живих істот і діяльнісно-шанобливого ставлення до Життя та формування умінь застосовувати біоетичні знання у майбутній педагогічній діяльності з метою формування біо(еко)центричного типу мислення у школярів.

Відповідно до мети визначено такі завдання: сформувати у студентів необхідні знання про сутність і основні проблеми біоетики, її основні принципи і цінності; виробити у них здатність і звичку до рефлексії над проблемами життя і смерті людини та інших живих істот; допомогти сформувати власну етичну точку зору на проблеми біоетики і вміння її обґрунтувати; виробити у студентів стійку орієнтацію і готовність у майбутній практичній діяльності керуватись принципами і нормами біоетики; навчити використовувати елементи біоетики на уроках та позакласних заняттях з біології, природознавства, екології, хімії; розвивати педагогічну творчість у процесі застосування інноваційних методик та технологій навчання та біоетичного виховання школярів; розвивати вміння критично оцінювати себе та свою діяльність.

Навчальний предмет «Біоетика» сприяє формуванню професійної компетентності педагога, яку визначають як сукупність особистісних якостей, знань, умінь, що забезпечують високий рівень самоорганізації професійної діяльності її результатів, самопізнання, саморозвиток.

До основних елементів професійної компетентності за-

гально відносять такі: спеціальна компетентність у галузі дисципліни, що викладається; методична компетентність у галузі засобів формування знань, умінь і навичок в учнів; психолого-педагогічна компетентність у сфері навчання; рефлексія педагогічної діяльності (уміння критично оцінювати себе, свою роль, свої вчинки).

Спеціальна компетентність, щодо навчальної програми «Біоетика», включає глибокі знання, досвід практичної діяльності в галузі біоетики, знання засобів розв'язання творчих завдань, пов'язаних з оцінюванням діяльності історичних осіб та стосунків між суб'єктами суспільного життя з точки зору біо(еко)етичної взаємодії; визначення і характеристику різних систем етичних цінностей, притаманних сучасному суспільству та їх вплив на розвиток суспільства та життя людей; моделі сучасної екологічної культури та поведінки, стратегії конструктивної природоперетворюючої та природозберігаючої діяльності в умовах міждержавних, етно-політичних та інших відмінностей між народами, різноманітності світу і людської цивілізації; вміння застосовувати навички екологічної культури і популяризувати та прищеплювати їх у професійній та громадській біо(еко)етичній діяльності; застосовувати методи біоетичного виховання, орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, для розробки і реалізації стратегій і моделей поведінки. Найважливішими компонентами знань студентів, що належать до професійної компетентності є знання історії розвитку біо(еко)етики, фундаментальних принципів та ідей стосовно різних світоглядів, що лежать в основі курсу «Білетика»; знання основних проблем біоетики; здатність приймати етично-важливі рішення.

Методична компетентність включає володіння різноманітними психолого-педагогічними методами біоетичного виховання (ідентифікація, рефлексія, емпатія, лабілізація, метод страху, творча терапія, тощо), вміння застосовувати їх у процесі виховання, формувати у школярів критичне мислення, відповідальність за власні дії; вміння рефлексувати свою роль і вчинки у природі і суспільстві.

Психолого-педагогічна компетентність включає поінформованість вчителя в оптимальному виборі методів виховання, відповідно до теми і психологічних особливостей учнів; про сильні і слабкі сторони власної особистості, про те що потрібно зробити, щоб підвищити якість своєї роботи; володіння системою знань про сучасні тенденції розвитку методик та технологій навчання та виховання школярів як суб'єктів освітнього процесу.

Рефлексія педагогічної діяльності – це вміння усвідомлювати рівень власної діяльності, своїх спроможностей, знання про засоби професійного самовдосконалення, уміння бачити причини недоліків у своїй роботі, бажання самовдосконалення.

За своєю структурою «Біоетика» – багатокомпонентна

дисципліна, яка передбачає різноманітні форми організації навчально-пізнавальної діяльності студентів. На її вивчення відведено 54 год. З них на: лекційні заняття 14 год; практичні заняття 12 год.; самостійну та індивідуальну роботу 28 год. [1, с.3]. Передбачено виконання творчих завдань з використанням психолого-педагогічних методів ідентифікації, емпатії, рефлексії, а також проведення етичного аналізу біоетичних проблем: клонування: за і проти; евтаназія: милосердя чи злочин; вегетаріанство і любов до тварин, тощо.

Нами проводилось анкетування студентів I і V курсу Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка про їхнє ставлення до використання тварин у досліджах, до «прав природи» на невтручання людини. Отримали наступні результати: 91 % студентів 5-го курсу та 83 % студентів 1-го курсу визнали, що могли б взяти участь у експериментах над тваринами; усі студенти стверджують, що могли б пожертвувати життями тварин заради життя людини. Це свідчить про те, що вони недостатньо усвідомлюють цінність життя усіх організмів. 70% студентів 1-го та 84 % 5-го курсу хотіли б зберегти рідкісні види тварин, решта - пам'ятки природи, але ніхто з них не сказав про те, що хотів би зберегти природу такою як вона є, не змінюючи.

Повторне анкетування студентів 5-го курсу було проведено після вивчення ними курсу «Біоетика». Аналіз результатів анкети показав, що 35 % студентів змінили своє ставлення до експериментів над тваринами, зрозуміли, що необхідно поважати життя тварин, 84 % студентів вказали, що необхідно зберегти природу в незмінному вигляді для наступних поколінь.

Важливим є й те, що ідеї еко(біо)етики відповідають менталітету й особливостям духовності українського народу, що впродовж всієї своєї історії захищав пріоритети святості Життя. Тому концепція біо(еко)центризму не є насильницьким нав'язуванням народу моделі майбутнього щасливого життя, навпаки, вона виходить з нашої історії, втілює в собі ідеали і сподівання кращих представників української культури [2, с.22].

Загалом курс «Біоетика» позитивно впливає на розвиток пізнавального інтересу, творчих здібностей студентів, формування екоцентричного типу світогляду, що свідчить про доцільність вивчення цієї навчальної дисципліни. На нашу думку, пріоритетним при підготовці педагогічних кадрів, на сучасному етапі розвитку суспільства, повинен бути не формальний процес передачі знань, а виховання морально-етичних почуттів, особистої зацікавленості долею об'єктів, що вивчаються, формування партнерського, а не підкорюючого чи споживацького, ставлення до світу природи.

Перспективи подальшого дослідження пов'язані з обґрунтуванням методики біо(еко)етичного виховання майбутніх учителів початкових класів, географії та екології.

Література і джерела

1. Степанюк А.В. Біоетика: програма навч. курсу для студ. вищих пед. закладів освіти / А. В. Степанюк, Г. Я. Жирська, І. С. Назарко. – Тернопіль: ТНПУ, 2007. – 12 с.
2. Кулініченко В. Біоетика як етична концепція / В. Кулініченко, С. Пустовіт // Науковий світ. – 2006 – №5. – С.16-22

Актуальность материала, изложенного в статье, обусловлена необходимостью включения этического компонента в процесс взаимодействия человека с природным окружением, поиска системы ценностей, с помощью которых можно изменить потребительское отношение человека к природе. Проанализирована проблема переориентации мировоззренческих ориентиров молодежи с концепции антропоцентризма на концепцию био(эко)центризма. Обоснована целесообразность изучения будущими учителями курса «Биоэтика» с целью формирования у них умений применять биоэтические знания в будущей педагогической деятельности.

Ключевые слова: эко(био)центризм, биоэтическое воспитание, биоэтика, будущие учителя.

The relevance of the material stated in the article, is caused by the necessity of including the ethical component in the current process of interacting between human beings and natural environment, searching new system of values with the aid of which consuming attitude of man towards the nature can be changed. The problem of changing the youth ideology from anthropocentrism concept to eco(bio)centrism concept has been analyzed. There has been substantiated the expedience of learning Bioethics by pre-service teachers in order to build their skills to apply bioethical knowledge in teacher activity.

Key words: eco(bio)centrism, bioethical education, bioethics, pre-service teachers